

Történeti szociolingvisztika

1. Élő nyelv a nyelvemlékekben

Történeti magánéleti korpusz

<http://tmk.nytud.hu/>

A Történeti magánéleti korpusz (TMK)

BEVEZETŐ

KERESŐ

FORRÁSJEGYZÉK

MORFOSZINTAKTIKAI CÍMKÉK

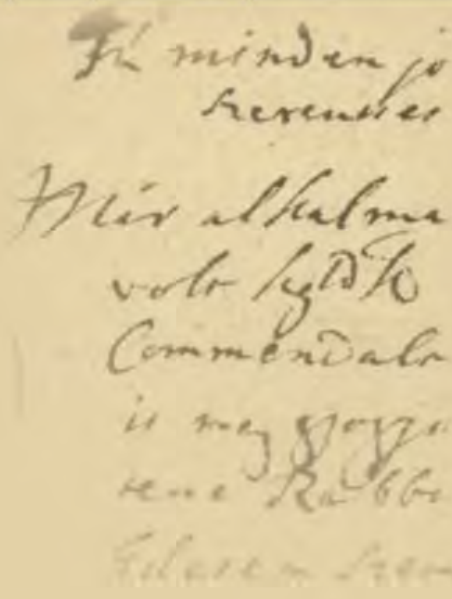
ÚTMUTATÓ A KERESÉSHEZ

JELMAGYARÁZAT

A TALÁLATOK ÉRTELMEZÉSE

KAPCSOLAT

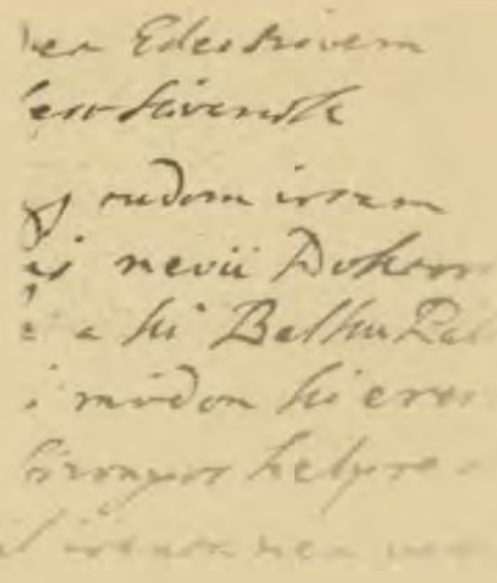
ABOUT THE PROJECT

Handwritten text in a historical script, likely from a 17th-century document. The text is written in a cursive hand and appears to be a letter or a record entry. The words are difficult to decipher due to the script and fading.

Lectori salutem

A korpusz az ó- és középmagyar kor magánéleti nyelvi regiszteréhez legközelebb álló műfajokat tartalmazza: 1772 előtti magánlevelekből és peres eljárások jegyzőkönyveiből épül fel. Elsősorban a történeti morfológiai és szociolingvisztikai kutatásokhoz kínál anyagot, de segítséget nyújt a történeti mondattani, pragmatikai és lexikológiai vizsgálatokhoz is. Terjedelme jelenleg (2017. szeptember) mintegy 6 millió karakter (850 ezer elemzett szövegszó), anyaga azonban folyamatosan bővül. A kereséshez kattintson a [KERESŐ](#) menüpontra.

Handwritten text in a historical script, likely from a 17th-century document. The text is written in a cursive hand and appears to be a letter or a record entry. The words are difficult to decipher due to the script and fading.

A korpusz létrehozását a következő két pályázat támogatta, illetve támogatja: OTKA K 81189 és NKFI-OTKA K 116217.

Amennyiben felhasználja a Történeti magánéleti korpuszt, kérjük, hivatkozzon a következő tanulmányokra.

Attila Novák, Katalin Gugán, Mónika Varga & Adrienne Dömötör: [Creation of an annotated corpus of Old and Middle Hungarian court records and private correspondence](#), Language Resources and Evaluation, 2017.

Dömötör Adrienne, Gugán Katalin, Novák Attila, Varga Mónika: Kiütérés a morfológiai labirintusból – korpuszépítés ó- és középmagyar kori magánéleti szövegekből. NyK. 113 (2017): 85–110.

Történeti magánéleti korpusz

Boszorkányperek Magánlevelezések

Lectori salutem

A korpusz az ó- és középmagyar kor magánéleti nyelvi regiszteréhez legközelebb álló műfajokat tartalmazza: 1772 előtti magánlevelekből és peres eljárások jegyzőkönyveiből épül fel. Elsősorban a történeti morfológiai és szociolingvisztikai kutatásokhoz kínál anyagot, de segítséget nyújt a történeti mondattani, pragmatikai és lexikológiai vizsgálatokhoz is. Terjedelme jelenleg (2017. szeptember) mintegy 6 millió karakter (850 ezer elemzett szövegszó), anyaga azonban folyamatosan bővül. A kereséshez kattintson a KERESŐ menüpontra.

Komáromy Andor:

Magyarországi boszorkányperek oklevéltára.

Budapest, 1910.

2. Békés Erzsók ellen boszorkányság gyanúja miatt foganatósított tanúvallatás Váradolasziban.

Anno 1766 die 20-ma mensis Martii in oppido Várad-Olaszi peractum est sequens benevolum examen.

1-mo: Kinek hívnak, hova való vagy, hány esztendős, micsoda vallású, micsoda rendbeli?

Ad primum: Békés Ersóknak hínak, Telegd mezővárossábul való vagyok, mintegy 49 esztendős, kálvinista, portio fizető kapás ember felesége vagyok.

2-do: Miért fogattál meg és hol?

Ad 2-dum: Ugyan Telegd városában fogtak meg azért, hogy reám fogták, hogy boszorkány vagyok.

3-tio: Boszorkány vagy-e tehát és van-e szövetséged az ördöggel és micsoda formán vagyon szövetséged?

Ad 3-tium: Én boszorkány nem vagyok, s az ördöggel is semmi formán nincsen szövetségem.

4-to : Micsoda jegyed vagy az ördögtül és micsoda helyen ?

Ad 4-tum : Nekem semmi pecsétem, vagy jegyem az ördögtül nincsen egyéb, hanem a mint az Isten a testemet teremtette.

5-to : Van-e hát valamely jegy a testeden ?

Ad 5-tum : Nincs egyéb, hanem egy szömölcs vagy a hasamon, mint egy fél tengeri szem és az velem született.

6-to : Boszorkánysággal kit rontottál meg, nevezd meg és mi módon és minemű tagját rontottad meg, mond meg ?

Ad 6-tum : Boszorkányságommal soha senkit meg nem rontottam, az ilyenben vétkes nem vagyok.

7-mo : Gyógyítottál valakit, kit s minemű nyavalyában és miképpen, mond meg ?

Ad 7-mum : Én olyas fekélyes nyavalyából soha sem gyógyítottam senkit, hanem ha valami olyas szomszédom gyermekének, vagy a magam gyermekének kiomlott a feje, azt gyógyítottam ; meg ha valaki megcsömörlött, azt míg a kezeimet bírhattam, megszoktam kenni.

9-no : Ismered-e Sós Mihályt s ezt gyógyítottad-e és miképpen ?

Ad 9-num : Sós Mihályt ismérem, de ezt én nem gyógyítottam, egy Istenem, egy lelkem.

10-mo : Mikor ültél a fecskefészekben, mi formán és ki látott ott ?

Ad 10-mum : Én a fecskefészekben soha sem ültem, a ki azt én reám mondotta, nem igazán mondotta. Hallottam ugyan, hogy némelyek, ugymint a Páldi fia, a Sós kisebbik fia, Sós Mihálynak az öccse azt költék reám, hogy a fecskefészekben ültem, még ezen szókra el is mentem Sós Mihálynak az anyjához, megbeszéllettem néki, hogy mit hallottam s tudakoztam, ha ugy volna-e, a mint hallottam, de Sós né azt tagadta, mondván, ne higyjem, mert bizony nem való s meg a gyermeket is külön-külön szóllítottam, hogy a lelkeket el ne veszessék, a lelkekre vigyázzanak, de ezek is tagadták, hogy ők azt reám nem mondták, hogy a fecskefészekben láttak volna.

11-mo : 1765-ik esztendőben megesett husvét ünnepének második napján Asztalos Andrásnak, vagyis Fazekas Andrásnak a gyermekágyban fekvő feleségénél voltál-e, az akkoron született gyermeknek, ki most sinlődik és elszáradott, mit csináltál ?

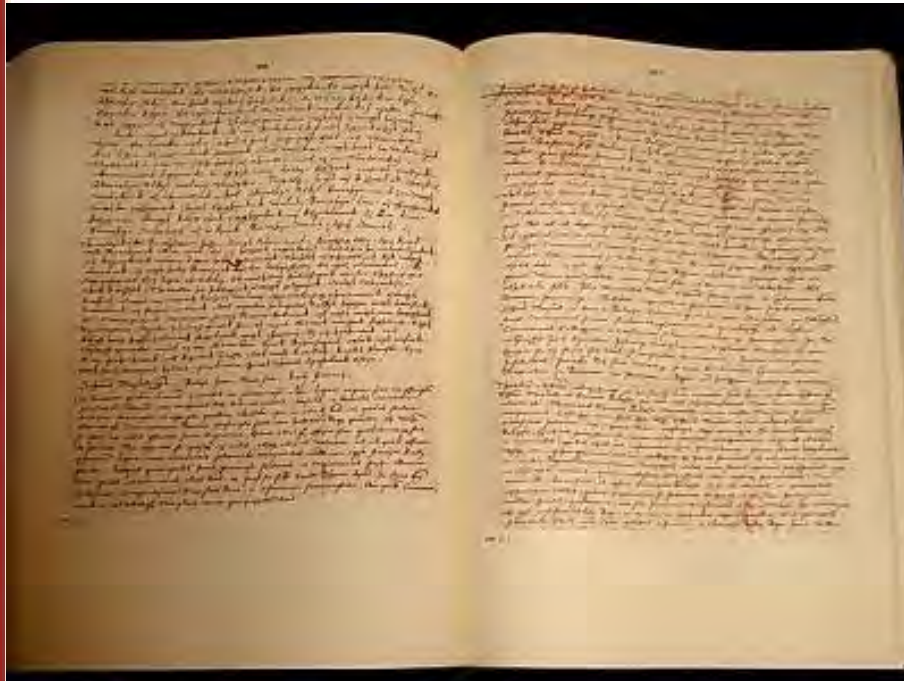
Ad 11-mum : Igenis voltam Fazekas Andrásnak gyermek ágyban fekvő feleségénél, tartván Fazekas András a tűz előtt az akkoron született gyermekét, láttam azon gyermeket, meg is néztem, de én a gyermeknek semmit sem csináltam, hanem Fazekas Andrásnak a házába kívánkozván lakóul menni, az eránt való kérésemet megmondottam, azzal elmentem és olyankor találtam oda menni, mikor épen a gyermeke meglett.

12-mo : Valld meg igazán, ne tagadd cselekedetedet: Éczakának idején kiket marczongáltál és fojtogattál és kiknek gyermekeit rontottad meg s azután meggyógyítottad ?

Ad 12-mum : Nincs az ilyenekbe semmi vétkem, tiszta az ilyenektül a lelkem.

Középkori leveleink 1541-ig.

Szerk.: Hegedűs Attila, Papp Lajos. Tankönyvkiadó, 1991.

Középkori leveleink
1541-ig

Szerkesztette
Hegedűs Attila és Papp Lajos

Tankönyvkiadó

Vér András menedéklevele (1493. január 1.)

en vez andras adom en fezem igazat hog
adok volt volna en nekem ezdo helyi balaf 303
szintal: jje odvaz nek zolara zalayos agzere m
es az 303 forintnak hozat meg adta az 503
forintrol en vez andras teljes menedeket
adtam es ezdo helyi balafnak 1 adatot innen
kis karagon estin 1. d. 2. 3.

ennek majja ezdo helyi balaf
s nak adtam

Vér András menedéklevele. Jenő, 1493. január 1.

Én, Vér András, adom én kezem írását, hogy adós volt volna énnekem Erdőhegyi Balázs száz forinttal Székudvarnak zálogossága szerént, és az száz forintnak húszát megadta. Az húsz forintról én, Vér András, teljes menedéket adtam ez Erdőhegyi Balázsnak.

Adatott Jenőben, Kiskarácson estin, 1493.

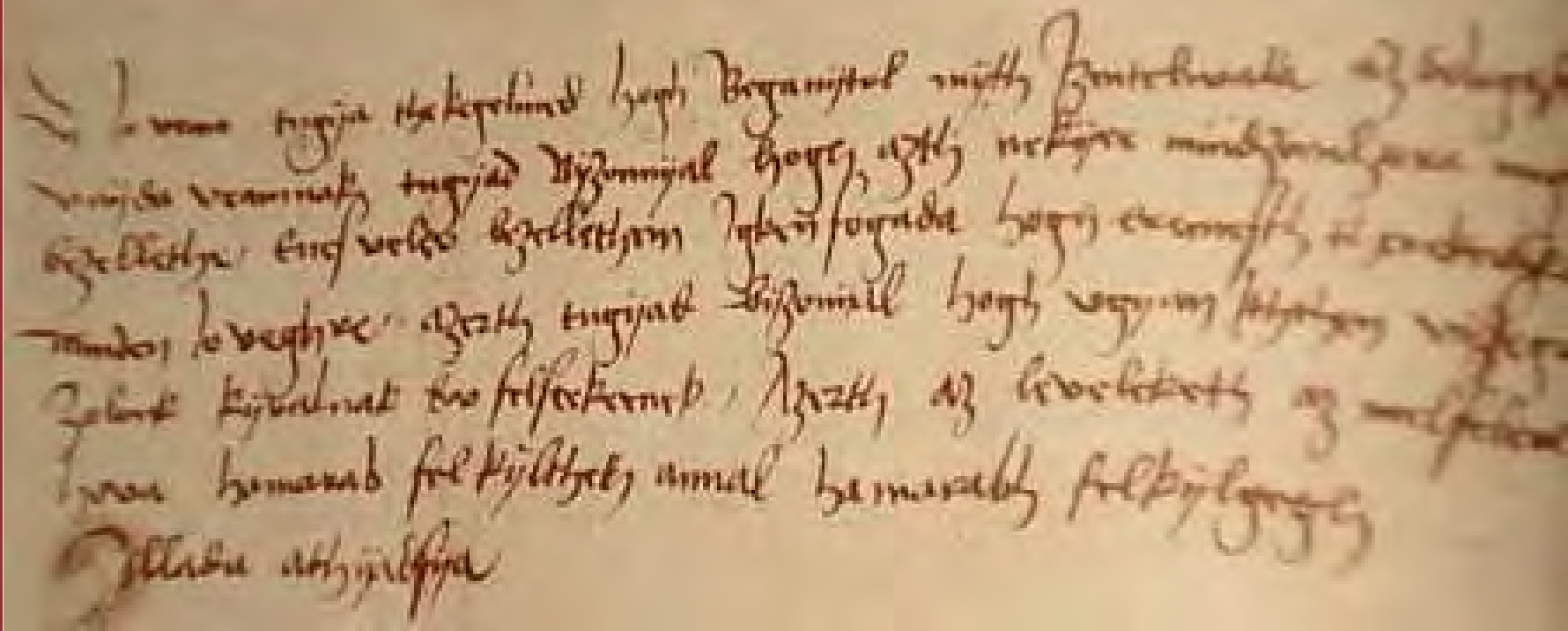
TIKA

en vér andrás adom en kezem írását hogy
 adós volt volna en nekem ezdo hegyi balás 300
 forinttal: zik advarnak zotanya zálogossága szerént
 és az száz forintnak húszát meg adta az húsz
 forintról en vér andrás teljes menedéket
 adtam ez ezdo hegyi balásnak: adatott jenőben
 kiskarácson estin 1493

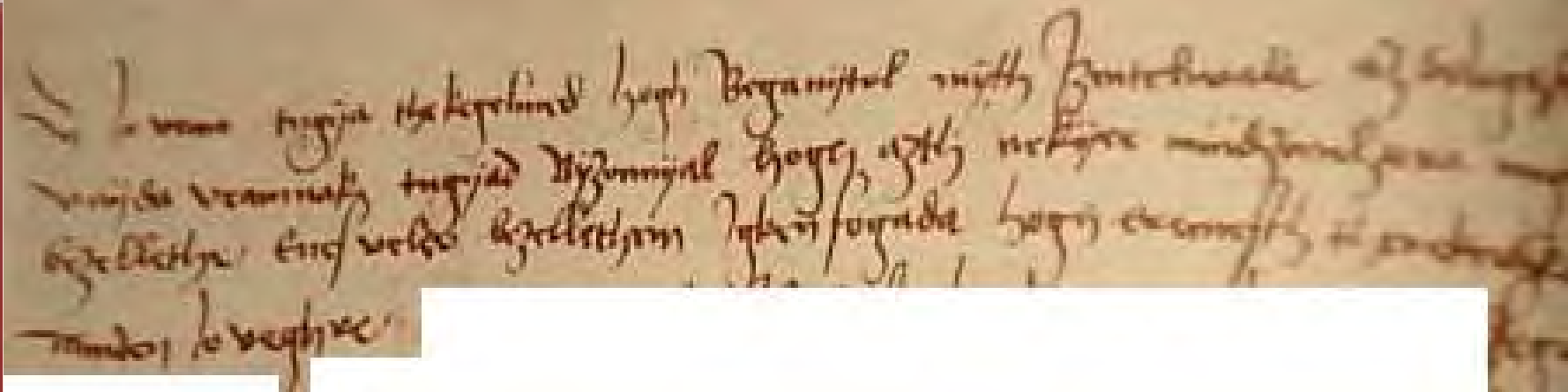
Ennek másját Erdőhegyi Balázsnak adtam.

ennek másja ezdo hegyi balás
 nak adtam

Várday Aladár levele Várday Miklóshoz (1486 k.)

The image shows a handwritten letter in cursive script, likely from the 15th century. The text is written on aged, yellowish paper and is mostly illegible due to blurring and fading. The script is dense and fills most of the page. The letter appears to be a personal or official communication, possibly related to the title above. The text is written in a single column and is difficult to read due to the quality of the image.

En Jo vram tugya thekegyelmed hogh Beganytol myth Jzentelwala az dologhfelewl vayda vramnak tugyad Byzonnyal hogh azth nekyee mindzorulzora megh bezellethem Jgken fogada hogh eremesth therekeedikbenne minden Jo veghre [...]

(Én jó uram. Tudja te kegyelmed, hogy Bégányitól mit üzentél vala az dolog felől vajda uramnak. Tudjad bizonnyal, hogy azt neki mind szóról szóra megbeszéltem. Igen fogadta, hogy örömet törekedik benne minden jó végre. [...])

A levelek témái

**„Onori uram ma érkezett hozzám
Újhelybűl, beszéli, ezer német lovas
nyomakodik Püstyén felé”**

A levelek témái

„Az ellenségnek mindennapi körülöttem való szaporodása és rettentése fáraszt, munkálkodtat, mindazáltal még eddig minden kár, veszély nélkül marasztott az én Istenem. Ma vagy holnap bizonyosan indul az ellenség reám... Rác, horvát, német, magyar ellenség vagyon könnyen 10 ezer, én pedig alig vagyok mindössze is harmada”

A levelek témái

„...de most meglévén már a mint hallom az békesség, ugy olvasom, örökre len hagyták kegyelmeteket Török hatalma alatt, kin való sok terődésemet nincs oly penna, ki megirhassa, se oly ember, ki megmondhassa”

A levelek témái

„Nagy Márton tenap ment dézsmálni Igrámra, de a parasztság mindenütt egyaránt hordja, csépli, éli a gabonát. Isten tudja, a tisztek gonviseletlensége miatt hogy lehet meg az dézsma is, mely miatt Pocsuk János elég goromba szókkal volt felőlem s ellenem”

A levelek témái

„Fűszerszámra és nádmézre is vólna szükségünk”

„Ez includált bépecsételt leveletem valami szarvasgombával együtt elküldtem vólt kegyelmed után”

„az jó tokaji bor, kit számomra szántál vala, Édesem, hova lött.”

A levelek témái

„Én Istennek hála jó egészségben vagyok, igaz dolog, hogy ugyan csak kipözsögtem, de már az is úgy tetszik, gyógyulni kezd. (...) Ugyan az hővízben ülven az fejünk felett az zsendelt csakugyan szaggatta (ti. a szél)”

A levelek témái

**„Én tennap reggel érkeztem meg,
nyulakat, feles rókákat,
s 4 császármadarat, vadgalambot
hoztam (...), ezt is csak azért
cselekedtem, hogy az sok gond között
egy kevésbé mulatságot is szerezzek
magamnak”**

A levelek témái

„A kegyelmed lovai jól vannak, néha járatom is, a kis sárga jól jár, de az horvátországi pej gyermekló bizony nem kegyelmed alá való lészen, igen fél, retteg és nehezen járó...”

„Az agár kölköket, amennyi van, malmokban osztatom, a többi kutyánk fiai jól vannak”

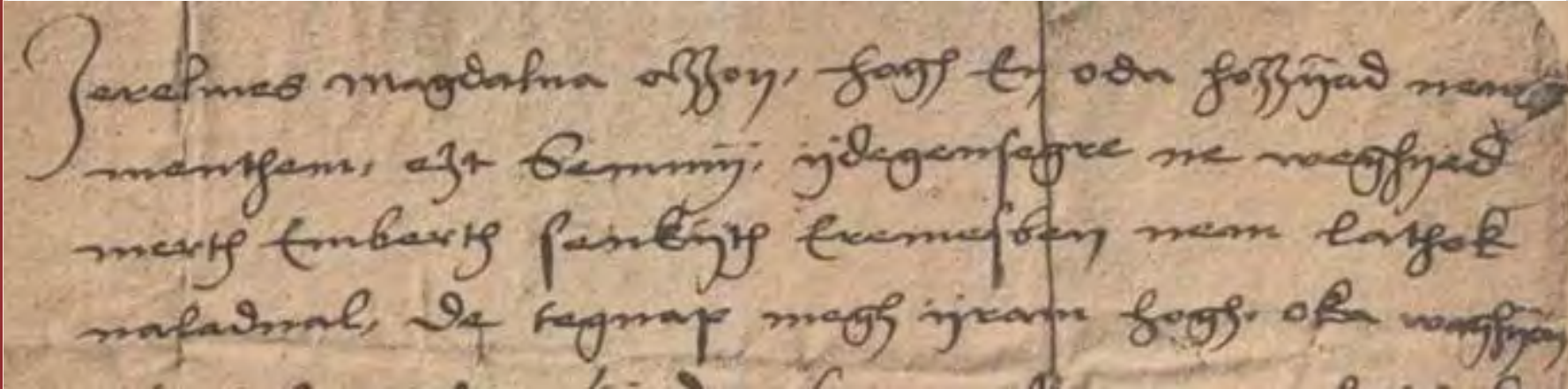
Szerelmes levelek

„Nem kevés panaszmom vagyok rád, édes asszonkám, hogy nekem ily ritkán íratsz magad felől... én pedig ez óráig minden héten legalább két levelet, de bizony némely héten négyet is írtam és küldtem. (...) Felette igen kérlek, édes szívem, nekem íráss magad betegeskedésed és minden állapotodról...”

A fennmaradt első szerelmes levél

Szerelmes magdalmá affyon, fogj te, oda fohszjad nem
mentsem, azt semmi, idegensége ne veszd
mert emberis sarkig lemeszen nem larsok
maladnal, de tegnap megj iram fogj, oká wasszony
mijte te ara Lyndwaba most nem megatjak
Egy idaru jarfady megj kelles, a jirt kerkel
fogy te Szerelmes affjoniffya, fogj lbeawl na
megj magadnal walamij, nefej gondolafes
te kofabre ne wallyed, mert jwenzemj
Lynamialat larsija, volna te mijewol folink
Elegj ydels dolgotok, ja fete es ydaru volna
te azt erfemj fogj te mersafes bizstul, fogj
Azal te magad hwdjand fogj ammal walamij
seja wasszony, azért a Kawas neq nija kar
ne wally, te a hgy dolgotok neq erfemj

A fennmaradt első szerelmes levél

Szerelmes Magdolna Asszony, hogy én oda hozzád nem mentem, azt semmi idegenségre ne vegyed mert embert senkit örömesebben nem látok náladnál, de tegnap megírák, hogy oka vagyok

A fennmaradt első szerelmes levél

Szerelmes Magdolna Asszony, hogy én oda hozzád nem mentem, azt semmi idegenségre ne vegyed, mert embert senkit örömesebben nem látok náladnál, de tegnap megírák, hogy oka vagy, mért én oda Lendvába most nem mehetek, kit időjártában megértesz. Azért kérlek azon, én szerelmes atyámfia, hogy ebből ne végy magadnak semmi nehéz gondolatot, és egyébre ne véljed, mert szívem szerint kívánnálak látni. Volna is miről szóljunk elég ilyes dolgokról, ha helye és idő volna. Úr Isten tartson meg, én szerető Magdolnám, nagy jó egészségben. Minket el ne feledj!
Datum Németújvárban, 9 septembris 1528.

Thurzó Elek

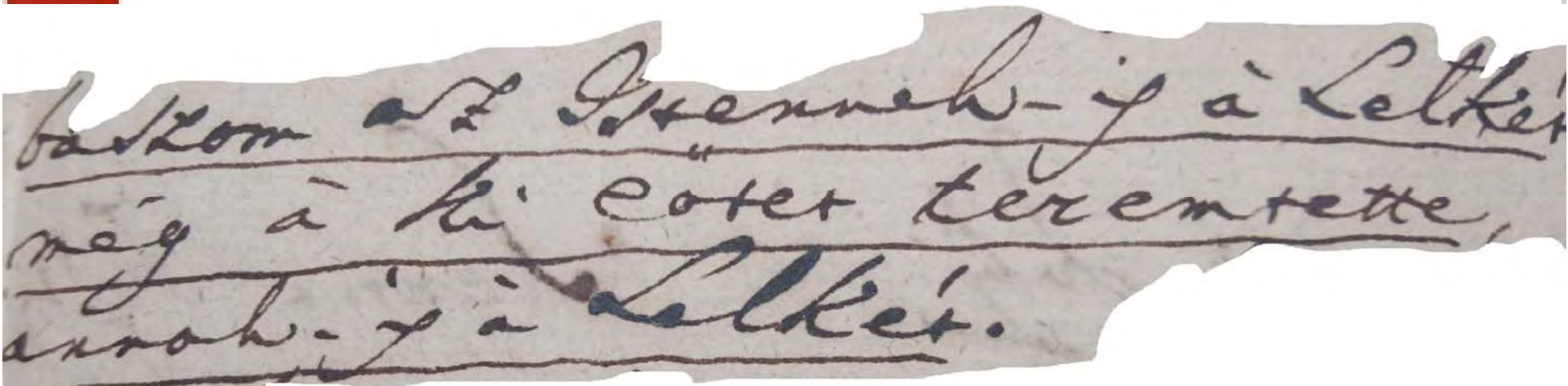
Ben Levelem adásáért
Pest városában lakó,
Zó. néhai Király Elmá-
radott özvegye házában
Lévo" Leány a Bybony náro-
sz en Szervelmem náimika
náro Hendo" betsülettett

a Pest

Kedves Szerelmem, Nagy kíváncsággal kíván-
tam kedves Galambomtól tudósítani
Ezen kis Cédulám által, hogy nem tudom
mi legyen az oka hogy Galambom meg nem
látogatt engemet. Igly nagy Panaszomban
Ezt ugyan soha nem hittem volna. Lelkem aminő
miután magától előkem. Ede én ugyan Don,
Dollom Galambom mi legyen annak oka, De
mind hagyán az Lelkem még az isten én velem
sem felejtkezett el még az isten én velem
fel hora az ő látog napját én úgy velem
Pirongyal mondom kedves Szerelmem fájereced
a Szívem. Szívemből meg valloón, hogy ha még
kedves Szerelmem előtt nekem kézen Lóra,
és Kalgájának anyi Erdemem volna. És magát
Galambom anyira meg alózná magát egy
avagy két Lóra, El jöni nem titkáná fájerecá,
gát Szerelmem kökönetett adni, fájerecá,
ért egy fő hajóval.
Mind Oklve pedig ezt mondom. Nehellom
Szerelmemnél két Piros országát és Kliris,
jahlát fehér márvány köhöz hasonló közel

Dehael utána
maradok Szerelme
nanihamna, Igaz,
és bánott Kalgája
én Pahozdi andrás

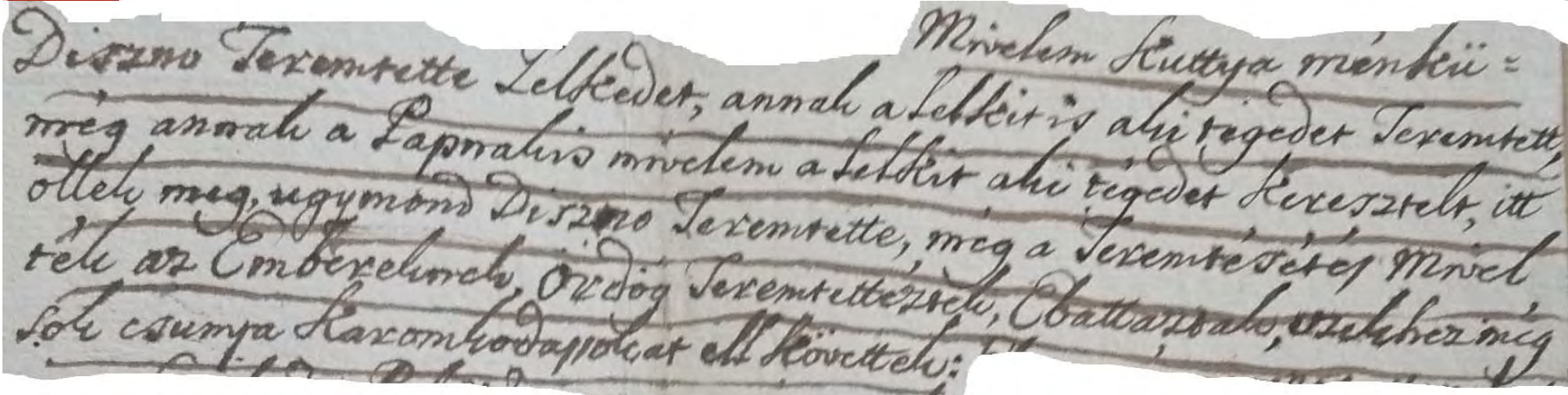
„Illetlen” levelek, káromkodások

baszom az Istennek is a' Lelkét
még a' ki eőtet teremtette,
annak-ís a' Lelkét.

*baszom az Istennek is a' Lelkét
még a' ki eőtet teremtette,
annak-ís a' Lelkét.*

„Illetlen” levelek, káromkodások

Diszno Teremtette Lelkedet, annak a Lelket is aki tégedet Teremtett,
még annak a Papnakis mívelem a Lelket aki tégedet Keresztelt, itt
öllek meg, ugymond Diszno Teremtette, még a Teremtésítés Mivel
ték az Embereknek Ördög Teremtették, Ebattaztak, ezekhez még
Sok csunya Káromkodásokat ell Követtek:

**Mivelem Kuttya ménkü-
Diszno Teremtette Lelkedet, annak a Lelket is aki tégedet Teremtett,
még annak a Papnakis mívelem a Lelket aki tégedet Keresztelt, itt
öllek meg, ugymond Diszno Teremtette, még a Teremtésítés Mivel
ték az Embereknek Ördög Teremtették, Ebattaztak, ezekhez még
Sok csunya Káromkodásokat ell Követtek:**

A zaporozsjei kozákok levele IV. Mohamednek

A zaporozsjei kozákok levele

IV. Mohamednek

„Te – török sátán, az átkozott ördög testvére és rablótársa, magának Lucifernek titkára! Az ördögbe is, hát milyen lovag vagy te, ha csupasz seggel még egy sünt sem bírsz agyoncsapni? Az ördög kiszarja, a sereged meg felzabálja. Nem vagy te jó arra, hogy keresztény fiak éljenek alattad, a seregedtől nem félünk, földön és vízen megütközünk veled. Te babilóniai szakács, makedóniai keréketörő, jeruzsálemi serfőző, alekszandriai kecskebaszó, a Nagy és Kis Egyiptom disznópásztora, örmény disznó, tatár tegez, kamenyecki hóhér, podolszkiji gonosztevő, a világ és alvilág bohóca, magának a viperának unokája, és a faszunk görbülete.

...

A zaporozsjei kozákok levele

IV. Mohamednek

...

Te disznópofa, te kancasegg, te hentes kutyája, te keresztéletlen tökfej, hogy baszom azt anyádat. No, imígyen szóltak hozzád a zaporozsjeiek, te takony. Még a keresztények disznajait sem fogod te terelgetni. Most befejezzük, mivel a dátumot nem tudjuk, kalendáriumunk nincs, a Hold az égen, az év az évkönyvben, a nap meg ugyanaz, mint nálatok. Ezért seggbe is csókolhatsz minket.

Aláírók: Iván Szirko ezredatamán és az egész zaporozsjei sereg."

Káromkodások

*A magyarok csatakiáltása az 1355-ös zürichi
ütközetben a Dubnici krónika feljegyzése
szerint*

Wezteg kwrwanewfya zaros
nemeth, iwtattok werenkewth, ma
yzywk thy werthekheth!

Veszteg
kurvanőfia
szaros német,
ittátok
vérünket, ma
isszuk ti
véreteket!

*Óh, ti balgatagok, hajdúk, kik ti vattok,
Eszökbe vegyétök, mit mast néktök mondok:
Szívvel, könnyőségvel jó vitézők vattok,
De hadakozásban igen bolondok vattok.*

Tinódi Lantos S. Szegedi veszedelem

*Rendtartás jó nincsen hadakozástokba,
Hitötök semmi nincs az Krisztus Jézusba,
Vagyon reménségtök csak fajtalanságba,
Az rút részőgségben, az kevéel bujaságba.*

*Vannak nyelvetökben nagy rútalmas szitkok,
Mind testét, mind lelkét pestinek mondgyátok,
Lovag vitézőket gyakran csúfoljátok,
Kösztetök egymást kurta szelletnek híjjátok.*

*Nagy Isten igéjét, kérlek, hallgassátok,
Próféta mőgyára ti hadakozjátok,
Fejedelmetökhöz hívön hallgassatok,
Hadnagyokat pesti lélöknök ne mongyátok.*

Gogol, Malinszkij

Да здравствуют гусары! *Теремтетте!*

Éljenek a huszárok! Teremtette!

Базмегазенията!

Vazmegazanyata!

Басомтеремтетте!

Vaszomteremtette!

szar 1130—40/12—13. sz.:? „Hii sunt liberi: Cupon . . . *Zorosdi*, Geura, Juan” sz. szn. (PRT. 8: 269); 1165: ? *Scar* szn. (ÓMolv. 44); 1372 u./1448 k.: „ynkab vtalak meg az . . . penzt hodnem az zamar *zarat*” (JókK. 80). **J:** l. 1130—40/12—13. sz.: ? ’ürülék, széklet; Scheiße’ # (l. fent), 1372 u./1448 k.: ’ua.’ (l. fent); 2. 1335: ? ’salak; Schlacke | fémreszelék; Feilspäne, Feilstaub’ (Oklsz. *vas-szar* a.), 1577 k.: ’ua.’ (OrvK. 626). — **Sz:** ~**os** 1130—40/12—13. sz.: ? sz. szn. (l. fent); 1479: *zaros* mn. (Oklsz.) || **szarik** 1221: ? „Jobagiones quorum nomina sunt hec Benca Eusud . . . *Zarou* Domosc” sz. szn. (Oklsz.); 1490 k.: „va caca ere *sars*” (Ábel-Szj.: NyK. 31: 226); 1560 k.: *szarom* gr. (GyöngySzt. 3435.); 1835: *Szar* (Kassai 4: 367). **J:** 1221: ? ’schießen’ # (l. fent), 1490 k.: ’ua.’ (l. fent). — **Sz:** ~**akodik** 1810: *Szarakodom* gr. (Simai Kr.: VSzót. 2: 93: NSz.).

Ósi örökség a finnugor korból; vö.: osztj. Kaz. *šor* ’alma alakú ürülék, trágya (emberé is)’; cser. KH. *š̄r*, U. *šur* ’ürülék, trágya, piszok’, KH. *šàram* ’székel; bepiszkít’; md. E. *šer̄ne-*, *šār̄ni-*, M. *šār̄na-*, *šer̄na-*, *šar̄nd̄a-*, *šār̄nd̄a-* ’székletet ürít’. A mordvin megfelelők *-ne*, *-ni*, *-nd̄a*, *-nd̄a* végzete igeképző; az eredeti vokálist a *šar̄nd̄a-* alak őrzi. —

szar

A finnugor alapalak **šars(-)* ~ **čars(-)* lehetett. Eredetileg igenévszó volt, jellegét a magyar szó megőrizte. — A magyar főnév személynévi használatára l. *szemét*. — Más finnugor egyeztetése, továbbá szlávból való származtatása téves.

Szar

1429:

Georgius Polczonzero dictus
Polconszarónak mondott
György (OklSz.)

kurva

kurva 1405 k.: „lena: *cu[r]ua*” (Schl-Szj. 2021.); 1592: *kúrva* (C.: NySz.); 1643: *kuranót* (OklSz.). J: A) fn. 1. 1405 k.: ’kéjű, prostituált; Hure, Prostituierte’ * (Schl-Szj. 2023.); 2. 1678: ’felháborodást, mérgeledést okozó, megvetésre méltó személy; empörende, Ärger erregende, verächtliche Person’ (Thaly: Adal. 1: 81); 3. 1935: ’ász a kártyában; As in der Spielkarte’ (SzamSz.). B) mn. 1. 1552: ’parázna; unzüchtig, buhlerisch’ (Helt: Bibl. 4: 41: NySz.); 2. 1759: ’felháborodást okozó <személy, dolog>; empörend <Person, Ding>’ (MNy. 60: 116 *Kurwahaj* a.). C) hsz. 1930: ’nagyon; sehr’ (Zolnay – Gedényi). — Sz: *~s ku[r]uvs* (SchlSzj. 2029.) | *~lkodik* 1577 k.: *kurwalkodafok* sz. (OrvK. 296); 1585: *Kurualkodom* gr. (Cal. 655) | *~z* 1584: *kurvázta* gr. (Komáromy: Mo-Bosz. 29) | *kurvul* 1930: *elkurvulnak* gr. (Zolnay – Gedényi).

Szláv eredetű; vö.: blg. *kýpva* (Български-Реč.² 355); szb.-hv. *kúrva* (Dayre – Deano-vié – Maixner² 256); szlk. *kurva* (SlSJ. 1: 795); or. *kýpva* (Ušakov 1: 1551): ’szajha, prostituált’, a szerb-horvátban még N. ’<fér-fira vonatkozólag:> hitvány alak, semmire-kellő; dáma mint kártyalap’ (Vuk³ 327) és ’gyáva ember’ (Pop.² 2: 156). Megfelelő szó a többi szláv nyelvben is. Valószínűleg a ’kakas’ jelentésű ósszl. **kurǔ*-val függ össze, s tulajdonképpen ’tyúk’ a jelentése. A ’tyúk’ → ’szajha’ jelentésfejlődéshez l. a *kokott* és a *tyúk* szócikkét. — A magyar szó forrása nem határozható meg közelebbről. A *v* nélkül hangzó *kura*-féle változatra vö. *este*, *körte*, *muszka*, N. *pitár* ’pitvar’ stb. A jelentések közül az A) l. az eredeti. Az A) 2–3. és a B) 1–2. hangulati hasonlóság alapján, illetőleg jelzői használatban alakult ki. Az A) 3.-hoz figyelembe veendő, hogy a szb.-hv. *kúrva*-nak is van kártyajátékkal kapcsolatos jelentése. A *kurva* határozószó (vö. *kurva* hideg van stb.) tulajdonképpen fokhatározói szerepű ragtalan melléknév. Efféle funkciójuk a *betyár*, *cudar*, *kutyra*, *marha* stb. szavaknak is van. — Latin származtatása téves.

Kurva

1570-ben megjelent motetta:

*Bestia curvafia pulices, proch, Posonienses
Progenies pungunt. Bestia curvafia!*

*Persimiles peditum passum proterva pediclis
Praefocanda pigra. Bestia curvafia!*

*Perlustrat pectus, poplites, pellesque politas
Propugnat passim. Bestia curvafia!*

*Pellantur pulices pelagus perdatque pediclos
Profundum pastos. Bestia curvafia!*

*(Bestia kurvafia bolhák, e pozsonyi fajzatok, ejnye, de csípnek! Bestia kurvafia!
Igen hasonlatos apró lábaival a gyalogosok léptéhez, pimasz, megfojtandó
tunya bestia kurvafia! Bejárja kebelemet, térdhajlataimat, és kényes bőrömet
keresztül-kasul támadja a bestia kurvafia! Űzessenek e bolhák és veszejtse el a
mély tenger meglegeltetett csápjaikat! Bestia kurvafia!*

Baszik

(*boszorkány* < tör. *basirqan* 'lidércnyomás')

Boszorkány,
Fürtös György
szobra
Pécsett

baszik

baszik 1213/1550: ? „Quos *Bofou* vice curialis comes de Zobolcz” sz. szn. (Vár-Reg. 381.); 1247/1483: ? *Bozol* [= *Boszóól* 'fedezettő hely'] (MNY. 56: 242); 1422 k.: „*bass(t) nement* [= *baszni ment*]: transiuit supponere” (MNY. 56: 240); 1490 k.: *basnec* gr. (NyK. 31: 226). **J:** 1. 1247/1483: 'közösül; geschlechtlich verkehren' # (1. fent); 2. 1913: 'ingerel; aufreizen' (ÚMTsz.);

3. [főleg tagadó szóval] 1959: 'nem törődik vele, rá sem hederít; sich nicht um etwas kümmern' (ÉrtSz. 1: 428). — **Sz:** ~ogat 1782/1890: *b...ogatni* sz. (Kazinczy: Lev. 1: 20: NSz.) | ~tat 1906: *basztat* (NyF. 34. sz. 89) | ~akodik 1914: *baszakodik* (EtSz.) | ~kurál 1914: *baszkurál* (EtSz.).

Ótörök eredetű; vö. türk, CC., oszm. *bas-*; csuv. *pys-*; jak. *battā-*: 'nyom <ige>'. A törökség minden ágában ismeretes; 'közösül' jelentésben egy tatár népdalból és a karacsájból van kimutatva, de ez a jelentés e nyelvekben nyilván újabb fejlemény. — A török szó átvétele eufemisztikus okokkal magyarázható: az idegen szót kevésbé durvának érezhették, mint az eredeti magyar kifejezést. — Finnugor eredeztetése nem valószínű.

Gombocz: MNY. 3: 28, BTLw. 41, Ung-Jb. 8: 272, ÖM. 1: 121; Vámbéry: MBölc. 139; EtSz. ⊗; SzófSz. Told.; Bárczi: MNY. 56: 240; Moór: ALingu. 6: 291, NyÓst. 36; MSzFgrE. — Vö. **basztikuli**, **boszorkány**.

Boszik

Albrecht Dürer:
Négy boszorkány

Boszorkányégetés a középkorban,
Willisau, Svájc, 1447

Boszorkány

boszorkány 1552: „Az ő palotaiokba sárkányok es *boszorkanyok* is laknac” (Helt: Bibl. 4: 57: NySz.); 1683: *boszorkánkodtatcz* sz. (Tof: Zsolt. 383: NySz.); 1785: *Baszorkányok* gr. (M. Hirmondó 387: NSz.); — *boszorgány* (SzegSz.); *Baszarkányos* sz., *Basszarkányos* sz., *basszerkányos* sz., *basszorgányosat*

sz., *Basszorkányos* sz., *boszorkány* (ÚMTsz.). **J:** 1552: 'Hexe' ≠ (l. fent). — **Sz:** ~ság 1583 u.: *Boszorkányságával* gr. (Nyr. 12: 79) | ~oz 1730: *boszorkányozta* gr. (Oklsz.) | ~os 1757: *boszorkányos* (Vetsei: Geografia 405: NSz.) || **boszorka 1798:** „ha valaki fel szedi meg-rontják a' *boszorkák* érte” (M. Kurir 756: NSz.). **J:** 1798: 'boszorkány; Hexe' (l. fent) || **boszor 1854:** „Ördöglepe, *boszor*... Der Tottenkopf” (Tompá M.: Virágregék 215: NSz.); — *böször* (MTsz. *böször* a.). **J:** 1. 1854: 'halálfejes lepke; Tottenkopf als Art Schmetterling' (l. fent); 2. 1871: 'boszorkány; Hexe' (Lévay J. Shaks. Vízker. 277: NSz.).

A *boszorkány* ötörök eredetű. A magyar szónak megfelelő török **basırqan* 'boszorkány' nincs ugyan kimutatva, de vele azonos képzésű az özb. N. *basāryan* 'női boszorkány' (MNY. 43: 12) és a csuvas eredetű votj. *busturgan* 'lidércnyomás, házi manó, kobold, amely álm idején megnyomkodja az embereket' (NyK. 20: 467). Vö. még: csag. *basıryan-*; oszm. *basırğan-* (Redh.); özb. N. *basāryan-* (MNY. 43: 14): 'lidércnyomása van'. Alapszavuk az egész törökségben ismert és *baszik* (l. ott) alakban a magyarba is átkerült *bas-* 'nyom' ige. A **basırqan* a *bas-* ige műveltető alakjából képzett, cselekvőt jelölő főnév; 'nyomó' → 'lidércnyomás, lidérc' jelentésfejlődésen ment át. A 'lidérc'-ből feltehetőleg már a törökben kialakult az 'ártó szellem' → 'boszorkány' jelentés. A m. *boszorkány* és a török **basırqan* hangtani megfeleléséhez vö.: m. *oroszlán* < török *arıslan*; m. *bojtorján* < < török *baltıryan*. A szlk. *bosorka*; ukr. N. *босорканиа*; rom. N. *bosorcăie*: 'boszorkány' a magyarból való. — A *boszorka* keletkezés-módja vitatott: 1. Elvonás a *boszorkán(y)* ból. — 2. A szlk. *bosorka* visszakölcsönzése. — A *boszor*, *böször* elvonással jöhetett létre a *boszorkány*, *boszorka* alakból. — A *boszorka*, *boszor* nyelvjárási szó.

fasz 1370–80 k.: „Ladislaus dictus lag-
jazou” sz. szn. (EtSz.); 1405 k.: „priapus:
faz” (SchlSzj. 445.); 1816: *fosz* (Gyarmathi:
 Voc.). **J:** 1. 1370–80 k.: ’hímvesző; männ-
 liches Glied’ ≠ (1. fent); 2. 1590 k.: ’ember,
 férfi <tréfás vagy gúnyos használatban>;
 Mann <in scherzhaftem oder spöttischem
 Gebrauch> | ostoba férfi; alberner Mann’
 (FortSzer.¹ H3: NySz.); 3. 1816: ’parázna
 férfi; Hurer’ (1. fent). — **Sz:** ~ú 1370–80 k.:
 1. fent | ~i 1900: *faszi* tréfás megszólításként,
 illetőleg ’pasas’ (ÚMTsz.); 1908: ’életrevaló
 <legény>’ (Csoma: Jászberény 68); 1927:
 ’bárgyú; mamlasz’ (ÚMTsz.).

Bizonytalan eredetű. Talán ősi örökség
 a finnugor korból; vö. lp. N. *buoččá* ’ember
 vagy ló penise’, Wfs. *buoččš* ’férfi nemiszerve’,
 K. *puoččš* ’ua.’ (T. I. Itkonen: WbK-
 Klp. 410). A finnugor alapalak **pδčš* lehet-
 tett. Az egyeztetést — némi hangtani ne-
 hőségen kívül — az is bizonytalanná teszi,
 hogy a magyar szónak csak egy távoli rokon
 nyelvben van megfelelője. — Altaji kapcsola-
 tait nem valószínűk. A *baszik* igével való
 etimológiai összekapcsolása kevésbé való-
 színű. Más finnugor egyeztetése téves.

Budenz: NyK. 6: 152; MUSz. 498 o.

Fasz

1370–1380 k.:

Ladislaus dictus lagfazou

Lágyfaszúnak nevezett László
(EtSz.)

A leghosszabb magyar káromkodás

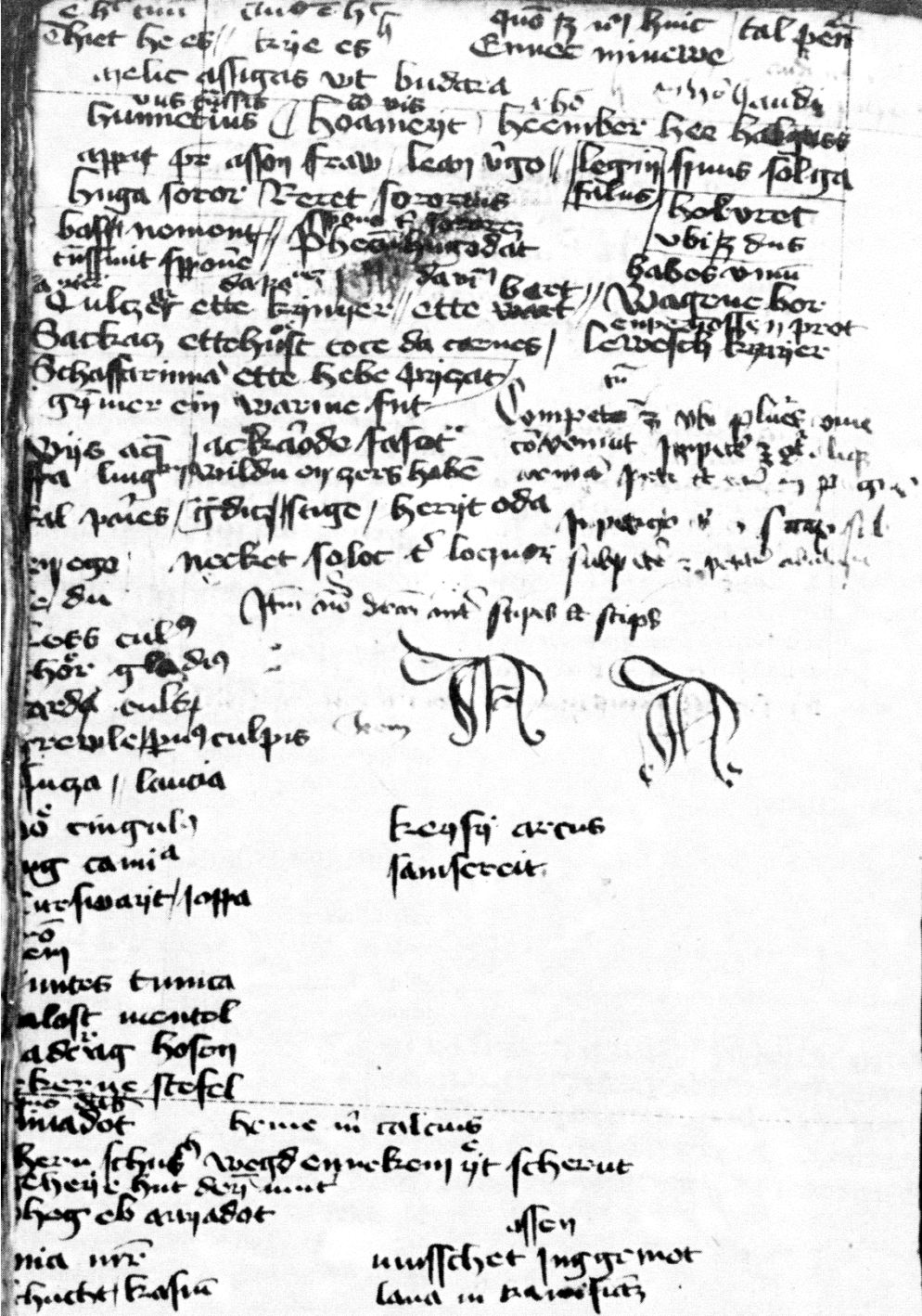
Horváth Mihály szitkozódó levele Szabó Gyurkához 1663-ban:

Szolgalatomnak töled való meg tagadása után, Istennek semminémű áldása ne száljon reád, Istentől el szakatkozott, menny-országhoz háttal fordúlt, parázna, disznó életű, tisztátalan, vissza aggott, ebre ütött, k(urva) feleségű, hunczfut, beste lélek kurafi. Soha nem hittem vólna, hitetlen, vissza aggott, vén, agg eb, kurafi, hogy vénségedre nemzetedet, a Magyar szakált, régi, jámbor kegyelmes uradat, Zitsi István urat, ő nagyságát; annak felette kegyelmes urunkat, királyunkat, így meg gyaláztad. Ily szép hirt hallunk felőled, áruló, parázna, orgazda, részeges, nem jámbor, akasztani való, lélek kurafia. Nem elég vólt-e e koráig mind a bolondság, mind alatorság, disznó(szar)on hizott beste lélek, kurafi; tsik nyelésben gyönyörködő, otmány kurafi: mind a Posonyi hóhér tavában fogták pedig azokat a tsikokat, a mint hallom, amellyekkel te istentelen torkodat pallérozod: azt pedig tsak azért tselekszed, hogy az bornak tágasabb futamodója lehessen telhetetlenebb torkodon alá: hév ónat, kénkövet, szurkot a torkodnak, k(urva) feleségű lélek kurafi, nem jó bort, borban válogató, kenyér vesztegelő, éhel hólt, tányér nyalogató, lélek kurafi...

(Ambrus Lajos: *Szókalauz.* Kortárs Kiadó – Széphalom Könyvműhely. 56–61)

Rotenburgi János deák nyelvmestere

1418–1422 k.

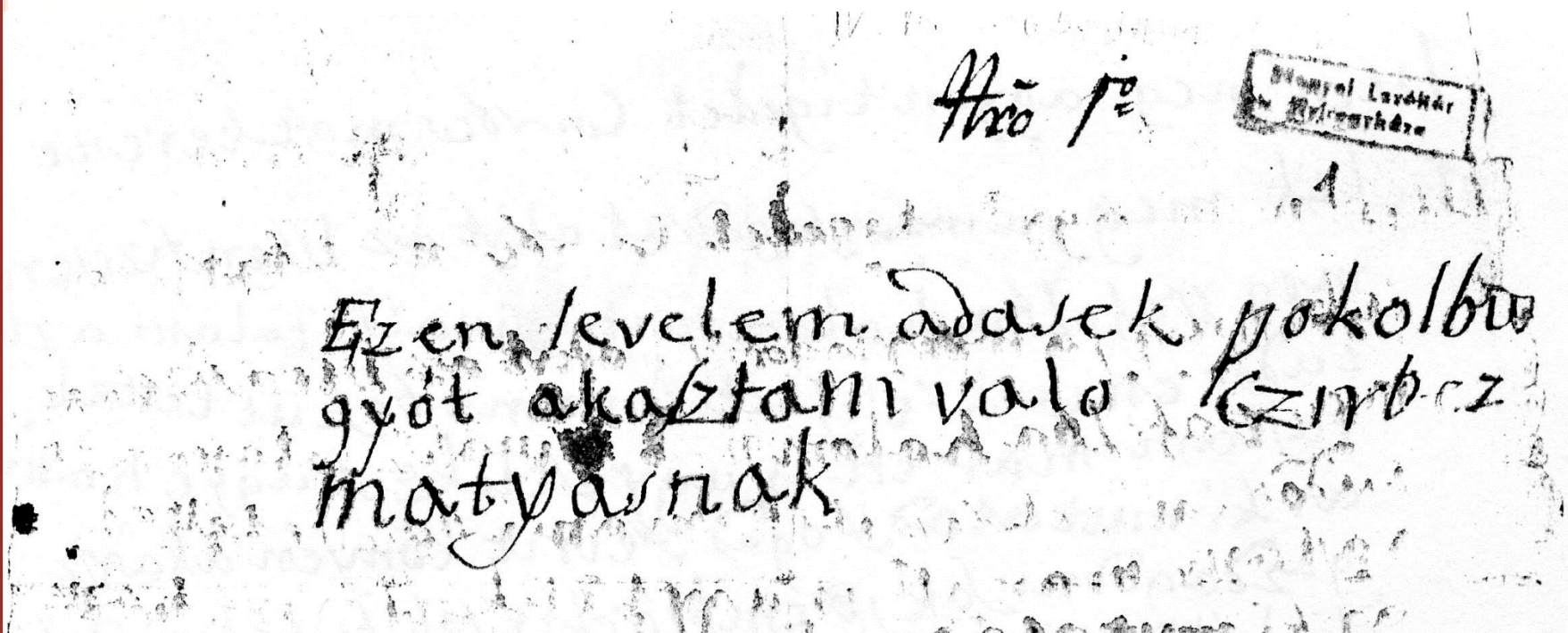

Hol uret???

Bassnement

Káromló-fenyegető levél 1776-ból

**Ezen levelem adasek pokolbu
gyót akasztani valo czirbez
matyasnak**

Isten meg agyon tizedet csinos moft kereste
 lek meg jamborsagodul akit az Isten fizessen
 meg szakolba halom mit vinaliz talam azt
 tudod en is elreftettem ami boz ut tettel
 vartam mar itt is ugy telekzel ugye ham
 arki mutatod fogad se irt könyven akart
 gazdagodni sok jo embereket sok bestelen sok
 kal illetel ugye de tud meg ordog mitoda atta
 keresztete kinyes dyzno emberek hogymeg
 keferulod azt a tejet is akit az anyadoul
 szoptal Bazzom mind agadat anyodat teste
 det lelkedet tüzes tevertette Dyzno emberek
 nem tisztarto vagy Ha huzo vono karavagy
 veszet tehen volt az is aki illet Bazzom
 fikom a lelkedet meg lazd hogy Isten